

Het gezamenlijk erfgoed in vreugde delen

Advies aan het bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene
inzake de verhouding tussen de Oud-Katholieke
en de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland

Katholieke Vereniging voor **Oecumene**
Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch
T 073 6136471
E secretariaat@oecumene.nl
I www.oecumene.nl

Bij de publicatie van het rapport “Het gezamenlijk erfgoed in vreugde delen”

Achtergrond

In februari 1997 nam de St.-Willibrordvereniging het initiatief tot een studiec commissie van oud-katholieke en rooms-katholieke theologen met als taak te onderzoeken hoe de verhoudingen tussen de beide kerken zouden kunnen worden verbeterd. In feite hernam de commissie daarmee het werk van de Bisschoppelijke Commissie Rome-Utrecht die kort na het Tweede Vaticaans Concilie met haar werkzaamheden begon en na een intermezzo van vier jaar voor het laatst in 1985 bijeen kwam. De noodzaak om deze taak in de tweede helft van de jaren negentig te hernemen was deels gelegen in het feit dat de resultaten van deze dialoog in de jaren zeventig en tachtig nooit bekrachtigd werden. Beide kerken hadden daarvoor hun beweegredenen. De Oud-Katholieke Kerk in Nederland wilde tegelijkertijd ook overeenstemming bereiken in Duitsland en Zwitserland. Maar zowel in Duitsland als in Rome groeide aan rooms-katholieke zijde de twijfel over deze overeenkomsten. De rapporten en verklaringen verdwenen in archieven. Een aanvankelijk met veel enthousiasme ingezet proces van toenadering tussen beide kerken stokte. Voor de betrekkingen tussen beide kerken was dit geen goede ontwikkeling. Het werk vraagt om voltooiing. Dat was de belangrijkste reden voor het Hoofdbestuur van de vereniging om deze studiec commissie in te stellen. Nieuwe ontwikkelingen, zoals het besluit van de Oud-Katholieke Kerk inzake de toelating van vrouwen tot de priesterwijding, waren weliswaar niet de aanleiding voor het instellen van de commissie maar toch wel een belangrijk gegeven dat de commissie in haar werkzaamheden zou moeten verdisconteren.

De commissie onder voorzitterschap van dr. P. Vriens ofm.cap heeft effectief drie jaar gewerkt. Door omstandigheden duurde het lang totdat de definitieve versie van het rapport gereed was. Het eindrapport onder de titel ‘Het gezamenlijk erfgoed in vreugde delen’ werd gepresenteerd aan het Hoofdbestuur van de vereniging op 24 april 2002. Het bestuur nam het advies van de commissie over en bood het rapport aan de Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie en de Oud-Katholieke Bisschoppen aan.

Het bestuur is er zich van bewust dat – nog afgezien van de toelating van vrouwen tot de priesterwijding – enkele omstandigheden een gunstige ontvangst van het rapport aan rooms-katholieke kant eerder in de weg staan. Het zijn factoren die al in het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw een rol speelden bij de stagnatie van de dialoog. De overgang van rooms-katholieke priesters naar de Oud-Katholieke Kerk is op institutioneel niveau voor de Rooms-Katholieke Kerk een ernstige kwestie. Daartegenover staat dat de Oud-Katholieke Kerk binnen het christelijk oecumenisch spectrum een eigen theologische positie vertegenwoordigt die op specifieke wijze andere christelijke kerken en geloofsgemeenschappen uitdaagt haar identiteit tot uitdrukking te brengen. Bovendien is vanuit rooms-katholiek perspectief de Oud-Katholieke Kerk interessant, omdat de geldigheid van haar ambt en sacramenten als zodanig feitelijk tot op heden door de Rooms-Katholieke Kerk niet wordt betwist.

Waarom publicatie?

Het bestuur heeft besloten het rapport te publiceren, omdat dit waardevolle punten bevat die bekendheid en nadere bestudering verdienen:

- De gedeelde zorg om het herstel van de gemeenschap.
- Het zoeken op de weg van het gedeeld erfgoed, zoals aangegeven in het Oecumenisch Directorium (nr. 102) in het spoor van het Tweede Vaticaans Concilie (Unitatis Redintegratio nr. 4) op basis van de overtuiging dat er een onvolmaakte maar reële gemeenschap bestaat die

uitstaat naar volledige gemeenschap, zoals dit opnieuw werd uitgesproken door paus Johannes Paulus II (Ut unum sint nr. 47; 80; 84).

- Het historisch overzicht van de breuk in de Utrechtse Kerk, ook al zijn er op afzonderlijke punten andere interpretaties mogelijk.
- De uitdrukkelijke bereidheid om aan de bisschop van Rome een bijzondere positie toe te kennen, ook al vergen genoemde voorwaarden nadere preciseringen.
- De bereidheid om ook over andere divergerende punten nader in gesprek te gaan.
- Het zoeken naar concrete, zichtbare vormen van samenwerking.

De suggesties die het rapport noemt zijn uitdrukkelijk bedoeld als voorbeelden en willen “uiteraard niet treden in bisschoppelijke verantwoordelijkheden in deze” (nr. 39). Het zou zeer te betreuren zijn als deze positieve en voor de oecumene zo wezenlijke punten buiten beeld blijven.

Onderwerpen voor verdere studie en dialoog

De ambitie van het rapport is nooit geweest om het laatste woord te spreken over de betrekkingen tussen beide kerken. Het primaire doel van het rapport is juist om het gesprek over centrale punten in de betrekkingen tussen de Rooms-Katholieke Kerk en de Oud-Katholieke Kerk weer op gang te brengen. In het rapport worden belangrijke onderwerpen voor nadere studie en dialoog gesignaleerd. Ter afsluiting sommen we een aantal belangrijke thema's op waarover de dialoog kan gaan.

1. Vragen die nader gesprek en studie vereisen:

- Ambtstoelating (nr. 23). Naast het celibaat wordt hier ook de toelating van vrouwen genoemd. Nr. 23 vermeldt dat de Oud-Katholieke Kerk hoopt op voortzetting van het gesprek “tussen de kerken die tot de wijding van vrouwen zijn overgegaan en de kerken die menen dat de traditie zich daartegen verzet” (met verwijzing naar “Ambt in de branding”, pag. 28). Dit gesprek is breder dan Nederland, maar dat sluit niet uit dat het gesprek ook in en vanuit Nederland gesteund kan worden.
- Procedure bisschopskeuze (vgl. 26-30).
- Petrusdienst van de bisschop van Rome (vgl. 31-37).
- Ethische kwesties (nr. 25).

2. Overwegingen bij de suggesties voor praktische samenwerking. Deze betreffen:

- Pastorale samenwerking (nr. 41).
- Vertegenwoordiging in overlegorganen van kerk en maatschappij (42).
- Wederzijds waarnemerschap bij beleidsvormende organen (Landelijk Pastoraal Overleg, Collegiaal Bestuur en Bisschoppenconferentie); het rapport maakt geen onderscheid tussen structureel en ad hoc waarnemerschap.
- Overname van internationale afspraken met betrekking tot en collegiaal overleg bij de overgang van priesters van de ene naar de andere kerk.

In dit verband kan ook de suggestie om te rade te gaan bij andere bilaterale dialogen en afspraken met name met kerken van het katholieke type haar nut bewijzen.

3. De suggestie van beperkte deelname aan de eucharistie in bijzondere gevallen (nr. 40) is waardevol, maar vergt nadere bestudering en precisering, en vervolgens ook afstemming met de Pauselijke Raad voor de Eenheid in Rome.

*Bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene
29 januari 2004*

HET GEZAMENLIJKE ERFGOED IN VREUGDE DELEN

Advies aan het bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene inzake de verhouding tussen de Oud-Katholieke en de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland

Preambule

1. Op 9 december 1966 vond de eerste bijeenkomst plaats van een kort voordien ingestelde gemengde Bisschoppelijke Commissie Rome-Utrecht. Dat gebeurde op grond van een opdracht die een maand tevoren (op 7 november 1966) door de rooms-katholieke en de oud-katholieke bisschoppen van Nederland was geformuleerd. Het uitgangspunt van die opdracht werd niet gevormd door de verschillen die de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland en de Oud-Katholieke Kerk van Nederland nog verdeeld hielden, maar door het gemeenschappelijk belijden van beide kerken en de context van het Tweede Vaticaans Concilie, van waaruit men een nieuw zicht wilde krijgen op de nog bestaande verschillen.
2. De genoemde commissie slaagde er na een zestiental samenspraken in op 8 december 1968 een 'concept-nota inzake de verhouding tussen de Oud-Katholieke Kerk en de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland' tot stand te brengen. Die tekst zou moeten dienen als uitgangspunt voor nieuwe omgangsvormen tussen beide kerken. Kort voordien was tijdens de Tiende Internationale Oud-Katholieke Theologenconferentie in Zürich (9-14 september 1968) aan oud-katholieke kant de basis gelegd voor een meer verplichtende dialoog tussen oud-katholieken en rooms-katholieken in alle in aanmerking komende landen. Ruim een maand later troffen de rooms-katholieke deelnemers aan de diverse landelijke dialogen elkaar, eveneens in Zürich (27-30 oktober 1968). Aan de hand van een Nederlands voorontwerp werd een nota opgesteld, de zogenoemde 'Züricher Nota', die als basis zou kunnen dienen voor 'communicatio in sacris' tussen de Rooms-Katholieke Kerk en de verschillende Oud-Katholieke Kerken. Bij schrijven van 21 augustus 1971 verkreeg deze, inmiddels licht gewijzigde nota de aanvaarding van de Internationale Oud-Katholieke Bisschoppenconferentie. Op 8 juni 1972 volgde de aanvaarding door het Secretariaat voor de Bevordering van de Eenheid der Christenen van de Rooms-Katholieke Kerk en wel in overeenstemming met de Congregatie voor de Geloofsleer van diezelfde kerk.¹ Daarbij ging het Secretariaat ervan uit dat hetgeen nu bereikt was als grondslag kon dienen voor besprekingen in de lokale kerken "over de concrete toepassingen die uit de 'Züricher Nota' volgden". Bij de aanvraag om tot toepassing te mogen overgaan stootte het Nederlandse rooms-katholieke episcopaat echter op bezwaren in Rome.
3. De stagnatie die hieruit voortkwam vormde voor de beide Utrechtse aartsbisschoppen, Johannes kardinaal Willebrands en mgr. Marinus Kok evenwel geen beletsel om tot vaststelling van enkele regels met het oog op de betrekkingen tussen beide kerken over te gaan. Hieruit kwam een tweetal - overigens niet geheel eensluidende - verklaringen voort, de eerste ondertekend door Johannes kardinaal Willebrands namens het rooms-katholiek episcopaat, de tweede door aartsbisschop Marinus Kok namens het oud-katholiek episcopaat. In deze verklaringen die gedateerd zijn op 28 augustus 1981, werden regels vastgesteld voor de wederzijdse toelating tot het ontvangen van woord en sacrament ('communicatio in sacris'). Deze regels waren gebaseerd op de constatering dat "het voortgaande gesprek tussen de beide kerken een grote gemeenschap aan het licht bracht in het belijden van het overgeleverde katholieke geloof: Dit wordt duidelijk in de erkenning van de Goddelijke

¹ De tekst van de 'Züricher Nota' in Nederlandse vertaling staat onder meer afgedrukt in *Archief van de Kerken* 27(1972), 1042-1044.

Openbaring, het Getuigenis van de Heilige Schrift, het Wezen van de Kerk, de leer van de Zeven Sacramenten en vooral de functie van Ambt, dat in de Apostolische successie is gefundeerd en wordt uitgeoefend.”² Deze verklaringen die zoals gezegd voortvloeiden uit de zogenaamde ‘Züricher Nota’, zijn echter om niet geheel duidelijke redenen nooit in de openbaarheid gebracht.

4. De Bisschoppelijke Commissie Rome-Utrecht werd nooit officieel gedéchargeerd, maar is na 28 augustus 1981 nog slechts eenmaal bijeengeweesd op 24 september 1985, op initiatief van Mgr. Marinus Kok, mede naar aanleiding van het bezoek van paus Johannes Paulus II aan Nederland. Op die vergadering werd vastgesteld, dat de verklaringen van 1981 niet konden worden gepubliceerd vanwege het oud-katholieke verlangen dat dit tegelijk zou geschieden met een soortgelijke overeenkomst in Duitsland en Zwitserland. In Duitsland stagneerde dit omdat het Duitse rooms-katholieke episcopaat als voorwaarde stelde dat de situatie van een groot aantal voormalig rooms-katholieke priesters, dat in de Bisdome van de Oud-Katholieken in Duitsland werkzaam was, nader geregeld zou worden. De Bisschoppelijke Commissie Rome-Utrecht stelde daarop voor het vraagstuk aan de Oud-Katholieke Internationale Bisschoppenconferentie voor te leggen om via die weg toestemming te krijgen tot het aangaan van pluriforme overeenkomsten naargelang de plaatselijke situatie. Vanaf 1988 werden er op initiatief van kardinaal Willebrands en prof. Stalder in Bern plannen gesmeed voor een internationale dialoogcommissie. De kwestie van de overgang van rooms-katholieke priesters naar de Oud-Katholieke Kerken, de afspraken van de Duitse oud-katholieken met de Evangelische Kirche in Deutschland inzake wederzijdse toelating tot de eucharistie en de nieuwe kwesties als het mogelijk maken van een tweede kerkelijk huwelijk na scheiding en het toelaten van vrouwen tot de priesterwijding bleken echter vooralsnog een hinderpaal te vormen. Wat betreft de eerste kwestie is er inmiddels vooruitgang geboekt en liggen er voorstellen voor pastorale regelingen. De andere vraagstukken lijken alleen in multilaterale gesprekken goed geregeld te kunnen worden omdat hier verschillende kerktradities in betrokken zijn.

5. In Nederland is sinds 21 februari 1997 een nieuwe gemengde commissie Rome-Utrecht actief geweest onder voorzitterschap van dr. P. Vriens (rk), met als overige rooms-katholieke leden dr. Th. Bell, dr. O. Boelens, prof. dr. A. Houtepen, prof. dr. J. Jacobs, met als oud-katholieke leden prof. mr. J. Hallebeek, prof. dr. M. Parmentier, drs. D. Schoon en prof. dr. J. Visser en met mw. A. van Roekel-van Houten als secretaris. Het betreft een studietoelatingcommissie, tot stand gekomen op verzoek van de rooms-katholieke Sint Willibrord Vereniging en met medeweten van de bisschoppenconferenties van beide kerken, met de opdracht om haar te adviseren hoe de verhoudingen tussen beide kerken binnen Nederland zouden kunnen worden verbeterd. De commissie kwam in een tijdsbestek van drie jaar 16 keer bijeen. Zij heeft zich daarbij laten leiden door het gedachtegoed van Vaticanum II, de genoemde Verklaringen van 1981 en de voorlopige uitkomsten van een aantal internationale oecumenische dialogen. Zij brengt in het onderhavige rapport verslag uit van haar bevindingen en formuleert adviezen voor de verbetering van de onderlinge verhoudingen in de hoop op het toegroeien naar een volledig herstel van de kerkelijke gemeenschap.

² Deze beide verklaringen die niet in druk zijn uitgegeven, zijn getiteld *Verklaring omtrent de nieuwe verhouding tussen de Rooms-Katholieke en de Oud-Katholieke Kerk in Nederland* en *Verklaring omtrent een nieuwe verhouding tussen de Oud-Katholieke en de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland*. In de verklaringen kwamen nog andere punten van overeenstemming ter sprake, zoals de betekenis van de hierarchia veritatum voor de interpretatie van het dogma, de betekenis van Christus als oer-sacrament en de kerk als sacrament van het heil voor de hele wereld, de collegialiteit van de bisschoppen als grondstructuur van de kerk en het drievoudige ambt van bisschop, presbyter en diaken, de genadeleer en de mariologie.

Na een korte historische terugblik op het ontstaan en de ontwikkeling van het schisma tussen onze beide kerken (I) geeft de commissie aan wat naar haar mening op grond van de oecumenische inzichten van Vaticanum II en de sindsdien gevoerde internationale oecumenische dialogen over een gezamenlijke visie op kerk, sacramenten en ambt gezegd kan worden (II). Vervolgens geeft zij aan welke historisch gegroeide verschillen vragen om voortgaand oecumenisch gesprek en gezamenlijk beraad (III). Enkele punten daaruit, zoals de kwestie van de bisschopskeuze door het presbyterium c.q. het kapittel van de lokale of particuliere kerk (IV) en de vormgeving van de Petrusdienst van de bisschop van Rome (V) worden, als zijnde de kernpunten van het schisma, nader belicht. Tenslotte doet de commissie een aantal suggesties voor praktische samenwerking tussen beide kerken (VI). De commissie nodigt het bestuur van de Katholieke Vereniging voor Oecumene uit zich over dit advies te beraden en het bij aanvaarding door te geleiden naar de bisschoppenconferenties van de Rooms-Katholieke Kerk en de Oud-Katholieke Kerk in Nederland.

I. Een korte historische terugblik

6. ‘De Zaak van de Utrechtse Kerk’ die speelde in het eerste kwart van de 18e eeuw drukt nog steeds een sterk stempel op de onderlinge betrekkingen tussen de Rooms-Katholieke en de Oud-Katholieke Kerk in Nederland. De directe en ook voornaamste aanleiding tot deze kwestie die beide kerken van elkaar vervreemde en die naar Romeinse opvatting uiteindelijk leidde tot een kerkscheuring, vormde een meningsverschil over het al dan niet ononderbroken voortbestaan van de voorreformatische Catholica in de Noordelijke Nederlanden, geconcretiseerd in de Utrechtse kerkprovincie die in 1559 was opgericht. In Rome huldigde men de opvatting dat die kerkprovincie door toedoen van de door de wereldlijke overheid begunstigde protestantisering was verdwenen: de Utrechtse kerk was verworden tot een missiegebied, ook wel de Hollandse Zending genoemd, die na de oprichting van de congregatie ‘de Propaganda Fide’ in 1622 rechtstreeks onder het gezag van de Heilige Stoel was komen te staan. In kringen van de Utrechtse en Haarlemse clerus werd die visie afgewezen. Ook de Romeinse instanties hebben in de loop van de 18e eeuw met betrekking tot de kerk van Utrecht niet steeds consequent gehandeld. Van de kant van de Utrechtse kerk benadrukte men aan het begin van de 18e eeuw dat een lokale kerk niet gehouden kon zijn aan verklaringen van de paus of aan in Rome genomen besluiten die niet op de juiste manier ter plaatse waren afgekondigd of die inbreuk maakten op de competentie van die lokale kerk. Ook kon, zo meende men, aan verlangens en beleidsbeslissingen die met die competentie verbonden waren, uitvoering worden gegeven, zelfs wanneer de paus zich daartegen verzette. De universaliteit van de kerk bracht nu eenmaal met zich mee dat de paus recht moest doen aan de algemene wetten en bijzondere gebruiken van de afzonderlijke particuliere kerken die immers juist via die diversiteit de universaliteit tot uitdrukking brachten.

7. Daarom ging de vicariaatsraad, casu quo het kapittel van Utrecht er in 1723 toe over ten behoeve van de vacante aartsbisschoppelijke zetel een nieuwe bisschop te kiezen. Ondanks het feit dat men in Rome deze verkiezing ongeldig verklaarde, werd de bisschop-elect in 1724 door een in de Republiek verblijvende missiebisshop gewijd. Daarmee was een al langer bestaande onderlinge vervreemding en verwijdering onbedoeld en ongewild op een schisma uitgelopen, in elk geval in de ogen van de Romeinse instanties.

8. Hoewel in verband met het ontstaan van dit schisma ook andere factoren een rol hebben gespeeld (gewezen kan worden op de beschuldigingen van jansenisme en de verplichting dat

af te zweren middels het Formulier van Alexander VII uit 1665, de bulle Unigenitus uit 1713 en de steeds terugkerende geschillen tussen seculieren en regulieren) mag gesteld worden dat een uiteenlopende visie op de verhouding tussen de lokale kerk en het wijdere kerkverband, tussen de rechten van een plaatselijke kerk en de jurisdictie van de paus in de universele kerk uiteindelijk geleid heeft tot de hierboven vermelde breuk. Voor de sindsdien bestaande Rooms-Katholieke Kerk van de Oud-Bisschoppelijke Clerezie was die breuk echter niet van dien aard dat zij zich voortaan niet meer als rooms-katholiek wilde beschouwen: het tegendeel was het geval.

9. Terugblikkend kunnen we constateren, dat de Oud-Katholieke Kerk van Nederland altijd van oordeel is gebleven dat de handelwijze van de clerezie in het eerste kwart van de 18e eeuw geheel in overeenstemming was met de opvatting van de *ecclesia primitiva* inzake het historisch primaatschap... “zoals verscheidene oecumenische concilies en de Vaders der oude kerk dat aan de bisschop van Rome als de ‘*primus inter pares*’, de eerste onder gelijken, hadden toegekend met toestemming van de gehele kerk der eerste tien eeuwen.”³ Vanuit eenzelfde gedachtegang werden echter na 1870 de dogmatische uitspraken van het Eerste Vaticaans Concilie inzake het primaat en het leergezag van de bisschop van Rome afgewezen. In die uitspraken werd immers naar oud-katholiek besef een autoriteitsopvatting tot dogma verklaard die noch op de Schrift noch op de Traditie kon worden gefundeerd. Daaruit bleek immers dat alle bisschoppen gelijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden hadden. De Nederlandse oud-katholieken spraken in verband met Vaticanum I dan ook van “een hernieuwde breuk tussen ons en de kerk van Rome.”⁴ Eerder al hadden zij eveneens met een beroep op de *ecclesia primitiva* het Maria-dogma van 1854 afgewezen.

10. De uitspraken van Vaticanum I hebben niet alleen de kloof tussen Rome en Utrecht verdiept, ze hebben ook geleid tot het ontstaan van oud-katholieke kerken in Duitsland en Zwitserland en nadien in enkele andere landen. De beide zo juist genoemde kerken beschouwden zichzelf, anders dan de Nederlandse, als een soort nood-kerken die hun reden van bestaan ontleenden aan de dwalingen die volgens hen ten gevolge van Vaticanum I in de kerk waren ingeslopen. Zij sloten in 1889 met de Oud-Katholieke Kerk van Utrecht een samenwerkingsverband, naar de plaats van ontstaan ‘Unie van Utrecht’ geheten. Dit verband was vooral bedoeld als een instrument om zolang de band met Rome niet hersteld was, op episcopaal-collegiale wijze uitdrukking te kunnen geven aan de universaliteit van de kerk.

11. Het vertrekpunt van de eerder genoemde Bisschoppelijke Commissie Rome-Utrecht die in december 1966 met haar werkzaamheden begon, was echter niet Vaticanum I en de Utrechtse Bisschopsverklaring van 1889, maar het een jaar tevoren afgesloten Tweede Vaticaans Concilie. Dit concilie had naar de overtuiging van de Oud-Katholieke Kerken een begin gemaakt met het herwinnen van de conciliariteit en de collegiale leiding van de kerk en wel in combinatie met een omschrijving van de “primaatsstructuur die werkelijk ten dienste staat van de kerk.”⁵ De commissie meende dat op die basis kon worden voortgebouwd. Dat is ook de overtuiging en het uitgangspunt van de studiecmissie die sinds februari 1997 actief is

³ Dit citaat stamt uit de ‘Utrechtse Bisschopsverklaring van 1889’. De tekst staat afgedrukt in onder meer: B. Wirix, ‘De Oud-Katholieke Kerk. Waar deze kerk voor staat’, in: P. Dirkse (red.), *Kunst uit Oud-Katholieke Kerken*, Utrecht 1989, 61-62.

⁴ Vgl. de Herderlijke brief van het oud-katholiek Nederlands episcopaat over ‘Het primaatschap in de kerk’, in: *Archief van de Kerken* 25(1970), 909-914.

⁵ Uit de ‘Oud-katholieke stellingen over het primaat’, aangenomen op het Twintigste Internationale Congres van Oud-Katholieken, 2-6 september 1969 te Bonn, in: *Archief van de Kerken* 25(1970), 45-46.

geweest. Zij heeft daarbij de resultaten van de voortgaande oecumenische dialoog over kerk, sacramenten en ambt en over schrift, traditie en leergezag meegewogen.

II. Een gezamenlijke visie op kerk, sacramenten en ambt

12. Er bestaan tussen de Oud-Katholieke Kerk van Nederland en de Rooms-Katholieke Kerk geen wezenlijke geloofsverschillen inzake datgene wat omtrent de kerk als het volk van God, als het lichaam van Christus en als gemeenschap van de Heilige Geest in Schrift en Traditie wordt beleden.

13. Ook zijn er geen wezenlijke verschillen inzake de bediening van woord en sacrament, de visie op en de praktijk van de zeven sacramenten, noch wat betreft de verhouding van Schrift en Traditie.

14. Beide kerken erkennen de gelding van de besluiten van de oecumenische concilies van de eerste acht eeuwen, de Middeleeuwse hervormingsconcilies en die van het concilie van Trente, voorzover die met de leer van de oude kerk overeenstemmen en met voorbehoud van de besluiten die de kerkelijke tucht betreffen.⁶ Beide kerken achten geregeld conciliair beraad over de uitleg van Schrift en Traditie van grote waarde voor de voortgang van het evangelie in nieuwe contexten. Beide volgen zij daarbij de regel van Vincentius van Lerinum: “Wij houden vast aan hetgeen overal, altijd, door iedereen geloofd is, want dat is echt katholiek”, die er niet toe dient om veranderingen uit te sluiten, maar om te voorkomen, dat deze zonder overleg en zonder toetsing aan de bronnen van de traditie worden ingevoerd. Leeruitspraken van beide kerken, die zij zonder elkaar te consulteren hebben genomen, binden de leden van beide kerken niet, maar tot gesprek daarover zijn beide kerken bereid.

15. Er bestaat tussen de Oud-Katholieke Kerk en de Rooms-Katholieke Kerk geen verschil van mening over de noodzaak en de betekenis van de apostolische episkopè, noch over de noodzaak en de betekenis van de apostolische opvolging in het bisschopsambt, zoals het vanaf de eerste eeuwen samen met dat van presbyters en diakens wezenlijk is geacht voor de opbouw van de kerk van Christus. Beide kerken zien het apostolische zendingsmandaat als de bron en de norm voor de uitoefening van een gezagvolle leiding ten dienste van de trouw aan de apostolische traditie en het hoeden van de kerkelijke koinonia. Ze zien de inordening in de kerkelijke ambten als een sacramenteel teken, waarin, onder handoplegging en gebed om de Heilige Geest, daartoe door de kerk gekozen en daartoe voorbereide personen, tot getuigen en gezanten van Christus worden gewijd.

III. Historisch gegroeide verschillen

16. Er zijn evenwel in de loop der eeuwen ook met geloofsinzichten samenhangende keuzen gemaakt die geleid hebben tot verschillen wat betreft de opbouw van de kerk, met name wat betreft de verhouding tussen de lokale kerk en het wijdere kerkverband, het gezag en het functioneren van synode en concilie, de positie van de bisschop van Rome, de rol van de

⁶ Vgl. De Utrechtse bisschopsverklaring van 1889, nr. 5.

leken in het beleid en het gezagvolle leren van de kerk, de organisatie van de bisschopskeuze en de voorwaarden voor de toelating tot de kerkelijke ambten.

17. Veel van deze verschillen berusten op historische keuzen uit op zichzelf legitieme en in beide gemeenschappen in sommige perioden ook verdedigde gestalten en vormen van leiding en bestuur. Het is zaak over en weer het tijdgebonden karakter van deze keuzen te erkennen.

18. Zo wil de inspraak van leken in het kerkelijk bestuur, zoals thans in de Oud-Katholieke Kerk geregeld in het Collegiaal Bestuur, geenszins tornen aan het gezagvolle leren of de hiërarchische bevoegdheden van de bisschoppen.⁷ Ook in de bestuurlijke vormen van de Rooms-Katholieke Kerk zijn sinds Vaticanum II belangrijke vernieuwingen ingevoerd, zowel op het niveau van de universele kerk als in de afzonderlijke bisdommen, die de inspraak van priesters en diakens, leken en religieuzen waarborgen, met behoud van de specifieke bisschoppelijke verantwoordelijkheid. Wel heeft de Kerk van Utrecht, waaruit de Oud-Katholieke Kerk van Nederland is voortgekomen, vanaf het einde van de 17e eeuw meer oog gehad voor de overtuiging dat alle kerkelijk gezag in wezen geworteld is in de kerk zelf als gemeenschap van gelovigen en voor het recht van de lokale kerk, daarin beschermd door de wereldlijke overheid, om universeel genomen besluiten al dan niet te recipiëren. Ook heeft zij vroeger dan de Rooms-Katholieke Kerk oog gehad voor een individueel recht op gewetensvrijheid. Maar zij heeft daarmee nooit de noodzaak van conciliaire besluitvorming voor de universele kerk noch van een speciale primatiale rol van de bisschop van Rome willen ontkennen.

19. Omgekeerd hebben de rooms-katholieke uitspraken over het jurisdictieprimaat en het leergezag van de bisschop van Rome – *ex sese et non ex consensu ecclesiae* – niet de bedoeling gehad een vrijbrief te zijn voor ambtelijke willekeur, maar wilden op hun manier een vrijheid van spreken in de kerk, onafhankelijk van de – naar men vreesde gemakkelijk politiek te beïnvloeden – receptie ervan door de lokale of nationale kerken veiligstellen.

20. Tegelijk hebben het Eerste en het Tweede Vaticaans Concilie de betekenis van het wereldwijde verband van lokale kerken benadrukt – waarin en waaruit de universele kerk bestaat (*Lumen Gentium* 23) – en de afstemming op het centrale beleid van de kerk in

⁷ Op kerkprovinciaal niveau berust het bestuur van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland bij de bisschoppen (art. 5), die deze leiding delen met het zogenaamde Collegiaal Bestuur. Het Collegiaal Bestuur bestaat uit de bisschoppen en vertegenwoordigers van de geestelijken en van de leken van de verschillende bisdommen. De onderlinge competentieafbakening tussen Episcopaat en Collegiaal Bestuur ligt vast in art. 155 van het Statuut voor de Oud-Katholieke Kerk van Nederland. Tot de uitsluitende competentie van het Episcopaat behoren het toezien op de verkondiging van het Evangelie en het bewaren van de leer van de kerk, het verzorgen van het geloofsonderricht en de eredienst, de bediening van de sacramenten en de uitoefening van het pastoraat en de kerkelijke tucht.

De Synode heeft geen bestuurlijke bevoegdheden, maar adviseert aan Collegiaal Bestuur en Episcopaat. De Synode heeft sinds enige jaren wel het recht de begroting vast te stellen (budgetrecht). Naast de bestuurlijke gremia is er voorts de Financiële Raad, die behalve als adviserend orgaan op financieel terrein ook fungeert als uitvoerende instantie van de bisschoppen en het Collegiaal Bestuur.

Het is niet duidelijk of de bevoegdheden van Collegiaal Bestuur en Synode zelfstandige bevoegdheden zijn of dat het hier gaat om bevoegdheden die eigenlijk door het Episcopaat gedelegeerd zijn. In de praktijk speelt deze wat theoretische vraag geen rol. De bisschoppen beschikken (een ieder afzonderlijk) over een recht van veto ten aanzien van de besluiten van het Collegiaal Bestuur (art. 162) en de vaststelling van de begroting door de Synode. De gedachte hierachter is, dat zij hun ambt niet kunnen neerleggen – zoals dat bij democratische organisaties wel het geval is – indien zij in geweten niet kunnen instemmen met een bepaald besluit of met bepaalde punten op de begroting. De hen eigen verantwoordelijkheid krachtens hun ambt wordt dus in de bestuurlijke organisatie ten volle erkend.

gemeenschap met de bisschop van Rome tot voorwaarde van de koinonia gemaakt. Vaticanum II heeft de rol en het initiatiefrecht van de lokale kerk duidelijker voorop gesteld. Ook binnen de Unie van Utrecht is meer ruimte geschapen voor eigen beleid van de lokale oud-katholieke kerken.

21. Tijdgebonden kerkpolitieke opvattingen en echte geloofsinzichten zijn bij het handhaven van dit evenwicht niet altijd even gemakkelijk uit elkaar te houden geweest. Dat inzicht maakt de weg vrij naar gezamenlijk beraad over eigentijdse vormen van overleg en beraad tussen de kerken op het lokale niveau en op het niveau van de universele kerk.

22. Naast zulke organisatorische en ecclesiologische accentverschillen is er, door de gescheiden ontwikkeling van enkele eeuwen, ook een eigen liturgische en spirituele traditie ontstaan met voor ieder karakteristieke accenten. Ook zijn er op belangrijke punten verschillen in beleid en theologisch inzicht ontstaan. Sommige daarvan kunnen wederzijds als waardevol erkend worden, andere vragen om voortgaand oecumenisch gesprek.

23. Zo hecht de Rooms-Katholieke Kerk aan het celibaat voor haar bisschoppen en priesters en meent zij op grond van de traditie niet in staat te zijn vrouwen toe te laten tot deze ambten. De Oud-Katholieke Kerk kiest haar priesters en bisschoppen ook uit gehuwden en meent dat de toelating van vrouwen tot de wijding niet met een beroep op Schrift of traditie kan worden uitgesloten. Zij hoopt dat het oecumenisch gesprek over dit verschil van inzicht en van beleid openhartig kan worden voortgezet tussen de kerken die tot de wijding van vrouwen zijn overgegaan en de kerken die menen dat de traditie zich daartegen verzet.⁸

24. De traditie van het religieuze leven is in de Oud-Katholieke Kerk van Nederland niet voortgezet en er zijn ook geen regulieren onder de priesters en diakens, zoals in de Rooms-Katholieke Kerk. Er liggen hier wellicht historische gevoeligheden, in verband met de conflicten tussen regulieren en seculieren in de tijd van het ontstaan van de breuk, maar er is geen principiële afwijzing.

25. Ook zijn er in de loop van de tijd verschillen ontstaan in morele overtuigingen en richtlijnen voor het levensgedrag van de gelovigen, b.v. inzake huwelijk en echtscheiding, seksuele relaties en methoden van geboortenregeling. Ook over deze verschillen dient het oecumenische gesprek te worden voortgezet.

IV. De kwestie van de bisschopskeuze

26. Het echte breekpunt tussen beide kerken betreft de visie op en de praktijk van de bisschopskeuze en de visie op het jurisdictieprimaat en het leergezag van de bisschop van Rome, zoals gedefinieerd door het Eerste Vaticaans Concilie. De Oud-Katholieke Kerk heeft zich vanaf het moment van de bisschopskeuze voor Utrecht in 1723 steeds op het standpunt gesteld, dat de lokale kerk geheel vrij dient te zijn in de keuze van haar bisschop. De besluiten van Vaticanum I kon zij niet aanvaarden omdat deze haars inziens afbreuk deden aan een lange traditie in de kerk, die de bevoegdheid om voor de hele kerk geldende leerstellingen af te kondigen alleen aan het algemene concilie leek toe te kennen en in ieder geval niet aan de

⁸ Vgl. *Ambt in de Branding. Herderlijke Brief van de bisschoppen van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland bij het besluit tot het openstellen van het ambt voor vrouwen*, Amersfoort d.d. 24 augustus 1999, 28.

bisschop van Rome *ex sese et non ex consensu ecclesiae*. Over beide punten zijn echter in de bilaterale dialogen van de Rooms-Katholieke Kerk, met name met de Orthodoxe Kerken, de Anglicanen en de Lutherse Wereldbond gezamenlijke inzichten gerijpt, die ook voor het gesprek van de Oud-Katholieke Kerk en de Rooms-Katholieke Kerk van wezenlijke betekenis zijn.⁹

Naast deze twee breekpunten zijn er, mede als gevolg van de gescheiden ontwikkeling van beide kerken, nog enkele andere verschillen in de officiële leertraditie van beide kerken inzake de positie van Maria in het heilshandelen van God: de Rooms-Katholieke dogma-uitspraken van 1854 en 1950 zijn door de Oud-Katholieke Kerk niet aanvaard. Een gesprek daarover wordt echter niet afgewezen en zou, in het licht van meer recente ontwikkelingen in de mariologie en de besluiten van Vaticanum II ook zijn aan te bevelen. De positie van de Oud-Katholieke Kerk is ook op dit punt te vergelijken met die van de Orthodoxe Kerken.

27. De opvattingen van de Oud-Katholieke Kerk inzake de keuze van de diocesane bisschop gaan terug op de ecclesiologische opvattingen van Van Espen in het begin van de 18e eeuw. Van Espen kritiseert de bestaande rooms-katholieke kerkstructuren, die vanaf de tijd van de Gregoriaanse hervorming gekenmerkt worden door een juridisering van de kerkelijke verhoudingen en een concentratie van invloed en bevoegdheden bij het centrale bestuur van de kerk te Rome. Hij doet dat vanuit de praktijk van de oude kerk, die voor hem normerend is en vanuit de toenmalige inzichten in de historische ontwikkeling: via b.v. de valse pseudo-Isidorische decretalen zouden vele afwijkingen van de oorspronkelijke traditie zijn ingeslopen.

Zo komt hij tot de conclusie dat de Kerk van Utrecht het recht heeft om zelf haar diocesane bisschop(pen) te kiezen, zoals in een lange traditie van keuze door het kathedrale kapittel ook was gepraktiseerd, geheel volgens het *ius commune*.

28. De Rooms-Katholieke Kerk kent op dit punt twee verschillende tradities. Op het Tweede Vaticaans Concilie is daarover levendig gediscussieerd, zonder dat een van beide is afgewezen. In de Westers-Latijnse kerken is vanaf het concilie van Trente de voorkeur gegeven aan rechtstreekse benoeming door de bisschop van Rome, al dan niet op voordracht van kathedrale kapittels. De aanvaarding van de benoeming ligt bij het kathedrale kapittel. Voor de Oosters-katholieke kerken geldt echter, dat de keuze geschiedt door de diocesane synode en wordt bevestigd door de bisschop van Rome. Hoewel in principe dus het model van benoeming dan wel bevestiging door Rome beide mogelijk zijn – ook volgens de Codex van het Kerkelijk Recht van 1983 CIC c. 377 § 1) – is er in de praktijk toch sprake geweest van een steeds verdere inperking van de rechten van de diocesane kapittels.

29. In de oecumenische dialogen is een tendens te bespeuren de keuze door de lokale kerk het volle pond te geven, de bevestiging door ‘de voorzitter van de liefdebond’ eventueel in de procedure een plaats te geven. Over de procedure van de bisschopskeuze is dus een oecumenisch gesprek mogelijk zonder voorwaarden vooraf en met de inbreng van de ervaringen van de verschillende kerktradities van Oost en West. De nadruk op de stem van de

⁹ Gewezen kan worden op het *Final Report* van de Anglicaans-Rooms-Katholieke Internationale Commissie van 1981, de rapporten van Porvoo 1993 en Meissen 1992 uit de Anglicaans-Lutherse Dialogen van resp. de kerken van Engeland, Ierland en Wales met de Scandinavische kerken en met de Evangelische Kirche in Deutschland, de Lima-tekst van de Commissie voor Geloof en Kerkorde over Doop, Eucharistie en Kerkelijk Ambt uit 1982, de rapporten over de Kerk en over het Kerkelijk Ambt van de Luthers-Rooms-Katholieke Internationale Dialoog (Malta-Rapport 1972, Ways to Unity 1980, the Ministry in the Church 1981) en de rapporten over ecclesiologie van de Orthodox-Oud-Katholieke Dialoog (Chambésy 1977, Bonn 1979 en Zagorsk 1981). De teksten zijn te vinden in H. Meyer/L. Vischer (eds), *Growth in Agreement*, dl. I en II.

lokale kerk bij de opvolging in het bisschopsambt heeft na Vaticanum II ook binnen de rooms-katholieke theologie de nodige aandacht gekregen. Noch van de Orthodoxe Kerken noch van de Anglicana zijn in de oecumenische dialoog op dit punt veranderingen geëist. Verschillen van vormgeving op dit punt zijn derhalve geen principiële belemmering voor het volledige herstel van de *communio*.

30. Over de noodzaak van een synodale ‘omgeving’ voor de uitoefening van het bisschopsambt is binnen de meeste tradities geen verschil van mening. Bisschoppen dienen hun apostolisch zendingsmandaat niet uit te oefenen als autocraten. Zij zijn gehouden aan synodaal beraad met presbyters, diakens en andere kerkelijke afgevaardigden en aan episcopaal-collegiaal beraad met hun medebisschoppen. Dit synodale beraad kent verschillende gestalten en verschillend gezag. De beide kerken hebben daarbij theologische en niet-theologische argumenten nogal eens met elkaar verward en wat de bestuursvormen betreft, zich laten leiden door de heersende maatschappelijke opvattingen. Beide kerken erkennen echter de specifieke bevoegdheden van de bisschoppen inzake de bediening van woord en sacrament en inzake de uitoefening van hun apostolisch zendingsmandaat. Voor een geloofwaardig beleid en bestuur is volgens beide kerken de participatie van alle kerkelijke geledingen noodzakelijk, met behoud van de specifieke verantwoordelijkheid van de bisschoppen voor de trouw aan de traditie en het bewaren van de eenheid van de kerk.

V. De Petrusdienst van de bisschop van Rome

31. Wat betreft het jurisdictieprimaat van de bisschop van Rome is eveneens een open gesprek mogelijk, op grond van de Verklaring van de Oud-katholieke Internationale Bisschoppenconferentie van 1970, op grond van de wijzigingen die Vaticanum II op dit punt heeft ingeluid en die door de feitelijke canonieke regelingen van 1983 ten opzichte van die van 1917 zijn doorgevoerd en op grond van de door Johannes Paulus II in zijn encycliek ‘*Ut unum sint*’ in 1995 uitgesproken wens tot een open dialoog over de gestalten van het primaat. Deze dialoog is met Anglicanen en Lutheranen¹⁰ reeds geruime tijd gaande en heeft eerste betekenisvolle vruchten opgeleverd en de contouren van een consensus beginnen zich af te tekenen.

¹⁰ Gewezen kan worden op het *Final Report* van de Anglicaans-Rooms-katholieke Internationale Commissie (ARCIC) uit 1981 met zijn twee achtereenvolgende Statements over ‘*Authority in the Church*’ (Venice 1976 m.n. §§ 22-23, Windsor 1981 m.n. § 29-31 en tussentijdse *Elucidations* 1981) alsook op het recente document ‘*The Gift of Authority*’ (Tekst o.m. in *Origins* 1999). Vervolgens op het belangrijke document van de Groupe des Dombes, *Le ministère de communion dans l’Eglise universelle* uit 1985, m.n. §§ 152-162. Eerder al waren van grote betekenis de rapporten van de Luthers-Rooms-Katholieke Dialoog in de Verenigde Staten ‘*Peter in the New Testament*’ (1974) en ‘*Papal Primacy*’ (*Lutherans and Catholics in Dialogue*, dl. V, 1975), samen gepubliceerd als *Petrus in het geloof van de jonge kerk*, KBS/Emmaus/Desclée de Brouwer, Boxtel/Brugge 1976), m.n. p. 153-154, §§ 32-34. Ook in de internationale dialoog van Rooms-Katholieken en Methodisten (*Nairobi Report* 1986, m.n. § 58) en van Rooms-Katholieken met de Disciples of Christ is nagedacht over een oecumenische Petrus-gestalte: als dienst aan de eenheid van de kerk, als scheidsrechter bij conflicten en als behoeder van de ware belijdenis-traditie, als bewaker van de eenheid in de sacramentenbediening en van de zending van de kerk en als woordvoerder en gids voor de christenheid als geheel. In zijn encycliek *Ut unum sint* van 1995 (m.n. §§ 88 e.v.) heeft Johannes Paulus II naar deze dialogen verwezen en de uitnodiging aanvaard om een oecumenisch beraad te openen over een Petrusdienst van de bisschop van Rome als ‘*ministry of unity*’, die voor alle kerken aanvaardbaar zou zijn. Een eerste theologische symposium met theologen uit verschillende kerkelijke tradities heeft in december 1997 plaatsgevonden in Rome (J.Puglisi (ed.), *Petrine Ministry and the Unity of the Church. Toward a Patient and Fraternal Dialogue*, Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1999).

32. Het evangelie van Jezus Christus als boodschap van vrede en verzoening onder alle volkeren en als oproep aan alle gedoopten om in broederlijke en zusterlijke gemeenschap en eenheid (*koinonia*) met elkaar te leven, “opdat de wereld gelove...” (Joh. 17,21) vragen om de voortdurende zorg van alle kerkleden om de “band van eenheid en vrede te bewaren”.

33. Vanwege de aard van de christelijke *koinonia* zullen de leiders van de christelijke *episcopè* hun zorg om de eenheid met elkaar en met de leden van de kerkgemeenschap delen en daartoe samenkomen in vormen van synodaal en conciliair beraad, zoals ze ook steeds gedaan hebben.

34. Vanaf de vroegste tijden hebben de verspreide lokale kerken het gezag erkend van een aantal ‘apostolische zetels’, als ‘*centra unitati*’, waar men de traditie trouw bewaard en de verbinding met de andere kerken in hun omgeving verzekerd achtte.¹¹ Onder deze kerken heeft de zetel van Rome, vanwege het martelaarsgetuigenis van Petrus en Paulus, dat men daar bewaarde en vereerde, al vanaf de eerste eeuw een bijzondere plaats ingenomen.

35. De dienst van de apostolische zetels, waaronder die van Rome, mag terecht als een Petrusdienst worden aangemerkt, ofschoon de rol van Petrus temidden van de Twaalf en de overige leerlingen tegelijk van een andere aard was dan de hier bedoelde Petrusdienst. Wat volgens de evangeliën aan Petrus is opgedragen en wat van hem als getuige van Jezus’ messiaanse zending en van diens verrijzenis wordt beleden moet de blijvende inhoud bepalen van een Petrusdienst in de kerk: de zorg voor de authentieke Christusprediking en de zorg voor de geloofstrouw en de onderlinge eenheid van de Christusgemeenschappen.

36. Om historische redenen en omwille van het herstel van de eenheid zouden de betrokken kerken ermee kunnen instemmen dat de apostolische zetel van Rome onder de apostolische zetels de voorzittersrol bekleedt, mits aan de vormgeving daarvan alle kerken kunnen meewerken en mits voldaan wordt aan bepaalde voorwaarden betreffende de eigen verantwoordelijkheid van de lokale kerken voor de prediking van het evangelie, de viering van de liturgie, de ordening van het kerkelijk leven en de koestering van de eigen spiritualiteit, een verantwoordelijkheid die voortkomt uit de noodzaak van inculturatie van het evangelie in de leefvormen van mensen in zeer verschillende context.¹²

37. Vanwege de universele gemeenschap van alle gedoopten in de naam van de Vader, de Zoon en de Geest is het, tenslotte, ook de opdracht van een oecumenische Petrusdienst om deze universele gemeenschap als hun woordvoerder te vertegenwoordigen en hun belangen te dienen, waar een publiek getuigenis door allen wordt gevraagd of waar een pleidooi namens allen nodig is, b.v. in de context van vervolging, marteling en schending van de vrijheid van godsdienst. Als *servus servorum Dei* en als *os ecclesiae* geldt de bisschop van Rome voor onze beide kerken als een gezamenlijk teken van eenheid en als hoeder van het gezamenlijke erfgoed van het geloof, dat wij in vreugde delen.

¹¹ Pas later (4e en 5e eeuw) is men gaan spreken van vijf patriarchaten (pentarchie), te weten die van Rome, Constantinopel, Alexandrië, Atiochië en Jerusalem. Het begrip ‘apostolische zetels’ is echter ruimer dan dat van de ‘vijf patriarchaten’, die vanaf het concilie van Chalcedon (canon 28) als structuur van de universele kerk gaan functioneren.

¹² Vgl. LG 13.

VI. Suggesties voor vormen van praktische samenwerking

38. Reeds in de Züricher Nota van 1971 hebben beide kerken uitgesproken dat de conflicten die in het verleden tot scheiding hebben geleid, thans zoveel minder gewicht hebben, dat praktische samenwerking op veel punten mogelijk en geboden is, met het oog op de gezamenlijke opdracht om gestalte te geven aan het evangelie in deze tijd.

39. Beide kerken hebben naar het oordeel van de commissie binnen hun internationale verband voldoende speelruimte om daaromtrent op nationaal niveau met elkaar tot afspraken te komen. De commissie geeft in het navolgende voorbeelden van zulke afspraken tot praktische samenwerking, maar wil uiteraard niet treden in bisschoppelijke verantwoordelijkheden in deze. Niettemin wijst zij erop, dat soortgelijke suggesties ook in andere bilaterale dialoograpporten, met name die tussen anglicanen en rooms-katholieken en die tussen oud-katholieken en orthodoxen zijn gedaan.

40. Omdat men over en weer elkaars ambten en de volwaardige bediening van woord en sacrament erkent, is wederkerige deelname aan elkaars geestelijke erfgoed mogelijk en soms geboden. De regelingen voor de deelname aan elkaars eucharistie, die de Rooms-Katholieke Kerk heeft getroffen voor leden van de Orthodoxe Kerken, kunnen dientengevolge in beginsel ook gelden voor leden van de Oud-Katholieke Kerk.¹³ Rooms-katholieken worden omgekeerd van harte uitgenodigd tot deelname aan de eucharistie in de Oud-Katholieke Kerk en kunnen daaraan ook naar rooms-katholieke overtuiging met vreugde deelnemen, indien daartoe gegronde redenen zijn, zoals wanneer het niet mogelijk is de eucharistieviering in eigen kerk mee te maken of wanneer andere omstandigheden – oecumenische bijeenkomsten bij gelegenheid van huwelijk, jubilea, publieke feestdagen en uitvaart – tot een dergelijke deelname uitnodigen. Het verlangende uitzien naar de volledige gemeenschap tussen beide kerken zal door een dergelijke deelname in bijzondere gevallen naar onze overtuiging slechts worden versterkt.

41. Beide kerken zullen vormen van pastorale samenwerking in de parochies en op het niveau van het diocesane en landelijke beleid bevorderen en daarvoor richtlijnen opstellen.

42. Zij besluiten elkaar, indien gewenst, te vertegenwoordigen in overlegorganen van kerk en maatschappij, zoals bijvoorbeeld in de verschillende beraadsgroepen van de Raad van Kerken en in het overleg met de regering.

43. Zij besluiten over en weer waarnemers af te vaardigen naar de beleidsvormende organen op landelijk en diocesaan niveau, zoals diocesane pastorale raden, het landelijk pastoraal overleg, het Collegiaal Bestuur van de Oud-Katholieke Kerk en de Bisschoppenconferentie.

44. Zij nemen zich voor om de in internationaal verband gemaakte afspraken met betrekking tot de overgang van leden en ambtsdragers loyaal uit te voeren en elkaars kerkordelijke regels daarbij te respecteren. Met name inzake de incardinatie van priesters en diakens die van de

¹³ In 1978 werd hierover een apostolisch indult opgesteld dat dit alleen voor Nederland, van toepassing acht. Op grond daarvan werd door kardinaal Willebrands en aartsbisschop Marinus Kok een regeling ontworpen, die echter nooit gepromulgeerd is in afwachting van een soortgelijke overeenstemming tussen rooms-katholieken en oud-katholieken in Duitsland en Zwitserland, opdat deze conclusie als een algemene overeenkomst zou kunnen worden gepubliceerd. Tot nu toe is dat echter nooit gebeurd.

ene naar de andere kerk zouden willen overgaan, verplichten de betrokken bisschoppen zich tot collegiaal overleg.¹⁴

45. Zij nemen zich ook voor om met betrekking tot de boven genoemde verschilpunten inzake de voorwaarden voor de toelating tot de kerkelijke ambten, de procedure voor de bisschopskeuze, de gestalte van de Petrusdienst van de bisschop van Rome, de kerkelijke regels betreffende het huwelijk en de verschillen van opvatting in ethische kwesties het gesprek voort te zetten en waar mogelijk elkaar te consulteren bij belangrijke beslissingen terzake.

Utrecht, februari 2002

Dr. P. Vriens, voorzitter

Dr. Th. Bell

Dr. O. Boelens

Prof.dr. J. Hallebeek

Prof.dr. A. Houtepen

Prof.dr. J. Jacobs

Prof.dr. M. Parmentier

Dr. D. Schoon

Prof.dr. J. Visser

¹⁴ De commissie verwijst voor dit punt gaarne naar de in Duitsland gesloten ‘Vereinbarung’ tussen de Deutsche Bischopskonferenz en het Katholisches Bistum der Alt-Katholiken in Deutschland d.d. 21 december 1999, ondertekend door bisschop Karl Lehmann en bisschop Joachim Vobbe en naar soortgelijke regelingen, ook voor Nederland, die zijn voorbereid, maar nog niet gepromulgeerd.

Literatuur

1. Documenten

- 1.1. Zürcher Nota. Nota über das Verhältnis der alt-katholischen Kirchen und der römisch-katholischen Kirche, 1968.
- 1.2. Nota de relationibus inter Ecclesias vetero-catholicae et Ecclesiam catholicam romanam (Latijnse vertaling van 1.1.), 1968.
- 1.3. Sacra Congregatio pro Doctrina, Rescript m.b.t. de nieuwe verhouding tussen “Ecclesiam Catholicam Romanam et Ecclesiam Vetero-catholicam in Neerlandica, 21.4.1978.
 - a. Communicatio in sacris et
 - b. Ius matrimoniale(N.B. getekend door Card. Seper en Secr. Hamer maar niet gepromulgeerd).
- 1.4. Verklaring omtrent de nieuwe verhouding tussen de Oud-Katholieke kerk en de Rooms-Katholieke kerk in Nederland met prae-ambule van de RK Aartsbisschop, kardinaal J. Willebrands, 28.8.1981.
- 1.5. Verklaring omtrent de nieuwe verhouding tussen de Oud-Katholieke kerk en de Rooms-Katholieke kerk in Nederland met prae-ambule van de OK Aartsbisschop, mgr. M. Kok, 28.8.1981.
- 1.6. Toespraak tot Zijne Heiligheid Paus Johannes Paulus II op 13 mei 1985 door Antonius Jan Glazemaker, Aartsbisschop van Utrecht, 1985.

2. Dialoogcommissie Rome – Utrecht 1966-1981

- 2.1. Prof. dr. J.A. G. Tans en prof. M. Kok, Rome-Utrecht. Over de historische oorzaken van de breuk tussen de rooms-katholieke kerk en de oud-katholieke kerken en de huidige beoordeling van die oorzaken. Hilversum/Antwerpen, 1966.
- 2.2. Nieuwe situatie tussen de Rooms-katholieke kerk en de Oud-katholieke kerk in Nederland. Verslag in Kath. Archief 21 jrg. 49, dd. 9 dec. 1966 (Historische schets van het Schisma Rome-Utrecht in de liturgische dienst van maandag 7 november 1966 met verwijzing naar 2.3).
- 2.3. Rome-Utrecht. Oecumene, tweemaandelijks katholiek tijdschrift voor oecumenische bezinning. Jaargang V nr. 4, 1966.
- 2.4. Lijst van gespreksthemata Commissie Rome-Utrecht, Verslag van de eerste bijeenkomst van de Bisschoppelijke Commissie Rome-Utrecht, 9.12.1966.
- 2.5. Schema rapport van de Commissie Rome-Utrecht. Uittreksel uit de brief van prof. dr. H. Fiolet (Het rapport is niet tot stand gekomen), 12.5.1969.
- 2.6. Amiet, Peter, Ortskirche-Universalkirche, Amt und Bezeugung der Wahrheit (Consensustekst van de officiële Zwitserse dialoog commissie Oud-Kath. Kerk en de Rooms-Kath. Kerk in Zwitserland. IKZ 62 Jahrgang (1982), pag. 33-45.
- 2.7. Gudde, D.A.C.A., De Nederlandse dialoog tussen de Oud-Katholieke kerk en de Rooms-Katholieke kerk (1966-1997. Informatienota voor de Nederlandse Bisschoppenconferentie 14/15 april 1997.

3. Kerkelijke en andere documenten van belang voor de dialoog

- 3.1. Sieben Thesen zur Frage des Primats. (Verklaring van de Internationale Altkatholische Theologentagung in 1969 te Bonn) IKZ 59 jrg. (1969)294-295.
- 3.2. Verklaring van de Oud-Katholieke Internationale Bisschoppenconferentie: het Primaatschap in de Kerk, was getekend door mgr. dr. A. Rinkel, aartsbisschop van Utrecht, vz. en mgr. prof. dr. U. Küry, secr., 29 juni 1970. (Nederlandse tekst. De oorspronkelijke Duitse tekst in: IKZ, 60(1970),57-59.

- 3.3. Herderlijke Brief over het Primaatschap in de kerk van de oud katholieke Nederlandse bisschoppen, 28 augustus 1970. (opgenomen in Kath. Arch. 25(1970)41,kol 909-915.
- 3.4. Alt-katholische und Evangelische Kirchen auf dem Weg zur eucharistischen Gastfreundschaft.
 - 1. Dokumentation: Vereinbarung über eine gegenseitige Einladung zur Teilnahme an der Feier der Eucharistie (in 6 punten).
 - 2. Erläuterungen (verklarend commentaar over deze 6 punten).
- 3.5. Enige bepalingen uit het Oud-katholiek kerkelijk recht die relevant kunnen zijn voor de dialoog met andere kerken.
 - 1. Statuut voor de OK Kerk van Nederland.
 - 2. Richtlijnen voor het deelnemen bij nog niet gerealiseerde kerkelijke gemeenschap.
 - 3. Vereinbarung der in der Utrechter Union vereinigte altkatholische Bischöfe (12.9.1974) (Bepalingen uit het Oud-Katholiek kerkelijk recht die relevant zijn voor de dialoog met andere kerken).
- 3.6. Johannes Paulus II, Encycliek 'Ut Unum Sint' Over de verplichting tot oecumene, 25 mei 1995.
- 3.7. Ambt in de branding. Herderlijke brief van de bisschoppen van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland bij het besluit tot het openstellen van het ambt voor vrouwen, 24 augustus 1999.

4. Artikelen en interne nota's

- 4.1. Parmentier, M., OK visies op de geschillen Rome-Utrecht en m.n. op het Primaat, 1763-1912 met als aanhangsels.
 - 1. Decretum III van het Concilium provinciale Ultraiectense, 1763, septembris 13.
 - 2. Boeken en pamfletten over het Primaat 1763-1912.
- 4.2. Parmentier, M., Zur neuen altkatholischen Ekklesiologie. Auswahl deutschsprachiger Literatur (seit dem 2. Weltkrieg) zuhanden der von der IBK eingesetzten "Struktur-Kommission" zusammengestellt von Urx von Arx, November 1995.
- 4.3. Parmentier, M., Stellingen t.a.v. Rome-Utrecht, jan. 1999.
- 4.4. Huysmans, R., Canones uit de Codex 1983 die direct of indirect iets van doen hebben met de oecumene.
- 4.5. Houtepen, A., De Codex Juris Canonici/1983 en de oecumene. Interne nota toegelicht op de vergadering van 9 januari 1998.
- 4.6. Boelens, O.G.M., Korte notitie over twee punten (apostasie en geloofsafval met excommunicatie in de CIC), 13 maart 1998.
- 4.7. Hallebeek, J., Questions of Canon Law concerning the consecration of a bishop for the church of Utrecht, The casus resolutio of 1722. (Uitgewerkte versie van de rede uitgesproken bij gelegenheid van de herdenking van de keuze van Cornelis Steenhoven te Den Haag op 26 september 1998).
- 4.8. Houtepen, A., Einde aan de excommunicatie; Oecumene moet ons aller opdracht zijn, in: Hervormd Nederland 30 oktober 1987,8-10.
- 4.9. Houtepen, A., La réalité salvifique d'une communion imparfaite ; Le 'subsistit in' dans LG 8 et UR 3, in : Studi Ecumenici, 1994.
- 4.10. Houtepen, A., Ut Unum Sint en Orientale Lumen. Of : kan er uit Rome iets goeds komen ?, 29 juni 1995.
- 4.11. Aldenhoven, H., Das ekklesiologische Selbstverständnis der Altkatholischen Kirchen, in: Oesterreichisches Archiv für Kirchenrecht, 31(1980)4,401-430.
- 4.12. Stalder, K., Der ekklesiologische und kirchenrechtliche Gehalt der Utrechter Union

- der Altkatholischen Kirchen, in: Oesterreichisches Archiv für Kirchenrecht, 31(1980)4,367-400.
- 4.13. Verslag van Symposium “Gezag en gezagsverhouding in een episcopale Kerk”, Oud-Katholiek Seminarie, Amersfoort 22 en 23 februari 1985 (manuscript).
 - 4.14. Jacobs, J., De toepassing van de resultaten van Vaticanum II: enkele ‘hermeneutische’ regels. Uit: Jacobs, J. , Het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie. Een terugblik, pag. 19-23.
 - 4.15. Cassidy, Edward Idris. Card., The Joint Declaration on the Doctrine of Justification Pastoral Consequences (speech Hongkong 19 juli 1997) in Ecumenical Trends.
 - 4.16. Visser, J. Ontwikkelingen in de relatie Rome-Utrecht sinds 1981. Nota d.d. 10.1.2000.